





ЙЎҚОЛГАН ДУНЁ

Русчадан Маҳмуд ЯҲЕЕВ таржимаси

Тошкент

Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети
«ЁШ ГВАРДИЯ» нашриёти

1983

Машҳур англиз ёзувчиси, ҳаммага таниш изкувар Шерлок Холмс образининг ижодкори Артур Конан Дойл (1859—1930) турли жанрлардаги етмиш жылдик адабий мерос қолдирган. Унинг илмий тафаккур билан сўғорилган ғаройиб воқеаларга бой саргузашт асарлари турли мамлакатларда севилиб ўқилади. Улар орасида адибнинг «Йўқолган дунё» романи жаҳон илмий-фантастикасининг энг яхши намуналаридан ҳисобланади. Жанубий Америка чангалзорлари орасида, Амазонка дарёсининг юқориларидаги одам оёғи етмаган ясситоғ бағрида сақланиб қолган бир гуруҳ одамсимон маймунлар ва баҳайбат йиртқиç махлуқлар билан учрашган, кўп қийинчиликларни енгиб, неча-неча ўлимдан қолиб, фанни янгиликлар билан бойитган, фидойи кишиларнинг саргузаштлари ҳақида мароқли ҳикоя қилинади.

К 70304—88
356(04)—83 139—83 4703000000

© «Еш гвардия» нашриети, 1985, таржима.

БИРИНЧИ БОБ

«ИНСОН — УЗ ШУҲРАТИНИНГ ИЖОДКОРИ»

Глэдисимнинг отаси, мистер Хангертон, ўтакетган беандиша, аммо ниҳоятда хушфезъл одам бўлса-да, ўзига бино қўйган, патларини ҳурпайтириб юрадиган тўтиқушга ўхшарди. Глэдисдан кўнглимни қолдирадиган бирор кимса мавжуд бўлса, ана шундай кишининг қайнотам бўлишини асло хоҳламаслигимдир. Аминманки, «Каштана»га ҳафтада уч кун келиб туришимни мистер Хангертон ўзича, унинг суҳбатига, айниқса, биметаллизм¹ тўғрисидаги гапларига ишқибозлигим туфайли деб ўйлайди. У киши биметаллизм бобида ўзини зўр билимдон деб ҳисоблайди-да.

Уша кун кечқурун мен у кишининг кумуш нархи арзонлашгани, пулнинг қадрсизланаётгани, рупия² курси тушиб бораётгани, бинобарин, пул сиёсатини тўғри йўлга солиб юбориш зарурати туғилгани ҳақидаги сийқаси чиққан сафсаталарини эшитиб ўтирдим.

— Фараз қилинг-а, тўсатдан, бутун дунёда ҳамма пуллари бир вақтнинг ўзида тўлаш зарур бўлиб қолди, дейлик!— хитоб қилди у заифона, аммо ваҳимали товуш билан.— Пул системаси ҳозиргидек аҳволда қолаверса, нималар бўлар экан?!

Табийки, у ҳолда дастлаб мен хонавайрон бўлур эдим, дедим, лекин бу жавобим мистер Хангертонни қониқтирмади, у киши курсидан дик этиб турди-ю, енгил-таклигим учун мени койиб, шу қилифингиз сиз билан

¹ Биметаллизм ёки икки хил металлдан ясалган танга — тўлов қонунига кўра, икки хил металлдан, масалан, олтин ва кумушдан ясалган тангалар воситаси билан қонуний тўловлар амалга ошириладиган пул системаси.

² Рупия — Ҳиндистондаги кумуш танга.

жиддийроқ бирор масалани муҳокама қилиш имкониятини йўққа чиқарди-да, деди. Сўнгра хонадан югуриб чиқиб, массонлар¹ йиғинига бориш учун отлана бошлади.

Ниҳоят, мен Глэдис билан ёлғиз қолдим! Менинг бундан буёнги тақдиримни ҳал қиладиган дақиқа келди. Шу оқшом мен ўзимни шиддатли жангга чоғланган, қалбини ғалаба нашидаси-ю, мағлубият ваҳимаси кемираётган солдатдек ҳис қилдим.

Глэдис дераза олдида ўтирар, унинг мағрурона ниҳолдек қомати тўқ-қизил дарпарда орқасидан аниқ кўриниб турарди. Мунча ҳам гўзал бўлмаса! Айни чоғда мендан нақадар узоқда-я! Биз у билан дўст эдик, жуда қадрдон дўст эдик, аммо-лекин уни, айтайлик, ҳамкасб мухбирларим билан қиладиган ўртоқларча муносабатлар доирасидан олиб чиқиб кетишга асло муяссар бўла олмаяпман-да.

Глэдис биз эркакларни мафтун эта оладиган аёлларга хос ҳамма фазилатлар соҳибаси. Баъзилар уни совуқ, кўрс дейишар, аммо бундай хаёлга бориш мен учун хоинликдек туюларди. Нозикбаданлиги, шарқ аёллариники сингари қарға қанотидек тим-қора сочи, хумор кўзлари, дўрдоқ, аммо хушбичим лаблари — буларнинг барчаси уни эҳтиросли нозанин қилиб қўйган эди. Шунга қарамай, шу чоғгача унинг муҳаббатига сазовор бўла олмаётганимга иқрор бўлишдан ўзга чорам йўқлигини ўйлаб эзилардим. Бас, етар, эзилиб юргандан кўра, таваккал қилиб, шартта юрагимни очиб соламан — вассалом! Шу оқшом унинг жавобини олишга эришаман! Балки рад этар, лекин мажбуран ака-сингил тутиниб, кўнглингни овутиб юргандан кўра рад этилган ошиқ бўлганинг афзал-да!

Мен ана шу қарорга келиб, орамиздаги ноқулай сукунатни бузишга жазм этган ҳам эдимки, ул қаро кўзларнинг менга синчковлик билан тикилаётганини сезиб, Глэдиснинг мағрур бошини ёзғирганнамо сарак-сарак қилиб турганини кўриб қолдим.

— Сезиб турибман, Нэд, сиз менга уйланмоқчи бўлганингизни изҳор қилиб, кўнглимни сўрамоқчисиз. Керак эмас. Ҳаммаси эскича қолаверсин, шунда яхши бўлади.

Мен унга яқинроқ сурилдим.

— Қаёқдан билдингиз бунини? — ҳайратимнинг чинлиги-га ишонмаслик мумкин эмасди.

— Бу нарсани олдиндан билмайдиган аёл зоти бўлар-

¹ Массонлар ёки «озод гиштчилар биродарлиги» — XVIII аср охири-да Англияда пайдо бўлиб, Европага ёйилган диний-ахлоқий оқим.

микин?! Наҳотки сиз бизларни гафлатда қолдираман деб ўйласангиз? Оҳ, Нэд! Сиз билан шундай юрганимиз менга қанчалар яхши ва ёқимли эканлигини билсангиз эди! Дўстлигимизни бузишнинг нима кераги бор? Навқирон йигит билан бокира қизнинг шундай очиқ, самимий дилкашлик қилиб юришлари қандай соз, лекин сиз буни ҳечам қадрламайсиз.

— Рост, Глэдис, билмайман. Гап шундаки... инчунун, мен бунақа очиқ суҳбатни, айтайлик, темир йўл бекати бошлиғи билан ҳам қилавераман.— Бекат бошлиғи миянга қандай келиб қолганига ўзим ҳам ҳайронман, лекин бўлар иш бўлди: бу мансабдор шахс чақиртиканакдек орамизга тушиб қолиб, икковимизни кулдириб юборди.— Йўқ, Глэдис, менинг умидларим катта. Мен сизни қучмоқчиман, бошингизни сийнамга босмоқчиман. Глэдис, мен хоҳлайманки...

Глэдис ниятимни амалга оширмоқчи бўлганимни кўриб, дик этиб ўрнидан туриб кетди.

— Нэд, ҳаммасини расво қилдингиз!— деди у.— Шу нарса бўлмаса қандай яхши, қандай соз, а! Наҳотки, ўзингизни боса олмасангиз?

— Лекин бу нарсани биринчи бўлиб мен ўйлаб топган эмасман-ку!— илтижо қилдим унга.— Инсоннинг табиати шунақа ўзи. Муҳаббат шунақа бўларкан.

— Ҳа, муҳаббат икки томонлама бўлса, эҳтимол, ҳаммаси бошқача бўлармиди. Лекин мен ҳеч қачон севги нималигини билган эмасман.

— Наҳотки сиз шундай ҳуснингиз, шундай қалбингиз билан севги нималигини билмасангиз! Глэдис, ахир, ўзингиз севги учун яратилгансиз-ку! Сиз севиб қолишингиз керак!

— Унда севгининг ўзи қалбимни ром этишини кутиш лозим.

— Лекин нима учун мени севмайсиз, Глэдис? Сизга нима халақит беряпти ўзи — менинг ташқи қиёфамми ёки бошқа бирон нарсами?

Шу гапдан кейин Глэдис бир оз юмшади. У қўлини узатди — о, бу ҳаракатда қанчалар латофат, қанчалар назокат зоҳир бўлганини билсангиз эди!— шу ҳаракати билан бошимни орқага итарди. Кейин ғамгин табассум билан юзимга боқди.

— Йўқ, гап бунда эмас,— деди у.— Сиз кеккайган бола эмассиз, шунинг учун ҳам бемалол иқрор бўлиб айтаманки, гап бунда эмас. Гап сиз ўйлагандан жиддийроқ масала устида.

— Менинг характерим хусусидами?

У жиддий қиёфага кириб, бошини эгди.

— Мен тузаламан, фақат нимани истаётганингизни айтсангиз бўлгани. Утиринг, ҳаммасини муҳокама қилиб чиқамиз. Хўп, майли, ҳеч нарса қилмайман, жим ўтираман, фақат ўтирсангиз бўлди!

Глэдис менга тикилди, ҳойнаҳой, менинг самимийлигимга шубҳа қилаётгандир, лекин мен учун ана шу гумонни тўла ишончидан қимматлироқ эди. Бу ҳолатни қоғозда баён қилиш нақадар жўн ва аҳмоқона бир нарса бўлиб чиқишини билсангиз эди! Балким, менга шундай туюлаётгандир? Ҳайҳот, нима бўлгандаям, Глэдис курсига ўтирди.

— Қани, хўш, айтинг-чи, нимадан норозисиз?

— Мен бошқани севаман.

Энди мен дик этиб туриб кетдим.

— Қўрқманг, мен хаёлимдаги маҳбубни айтаяпман, — тушунтира бошлади Глэдис ўзгариб кетган юзимга тикилиб. — Ҳаётда бунақа одамга ҳали дуч келганим йўқ.

— Айта қолсангиз-чи, ким у ўзи? Афт-ангори қанақа?

— Уми, эҳтимол, сизга жудаям ўхшаган одамдир.

— Мунчалар саховатлисиз, а? Ундай бўлса, нега менга ёпишиб олмаяпсиз? Бир оғиз сўзингиз кифоя-ку! Ким у — ичкилик ичмайдиган, гўшт емайдиган одамми, самога учадиган аэронавтми, фариштами ё? Мен ҳаммасига розиман, Глэдис, фақат сиз нима кераклигини айтсангиз бас!

Бунчалик тантилигим кулгисини келтириб юборди.

— Аввало, менинг хаёлимдаги одам, ҳар ҳолда, бундай демаган бўларди. У одам қаттиққўл, пишиқ-пухта бўлиб, хотинларнинг бемаъни саркашликларига жон деб кўнавермайди. Аммо энг муҳими — у ҳаракат кишиси, ўлимнинг кўзига тик боқишдан қўрқмайди, тажрибаси бой, жасорат кўрсатишга тайёр турувчи, ғайритабиий тажриба орттирган киши. Мен унинг ўзини эмас, шуҳратини севаман, чунки шон-шавкатининг нури менга ҳам тушади-да. Ричард Бертон¹ни эсланг. Бу сайёҳнинг хотини ёзган таржимаи ҳолини ўқиганимда у хоним уни нима учун яхши кўрганини англадим. Леди Стенли²-чи? Унинг

¹ Бертон Ричард Френсис — Африкага саёҳат қилиб, унда Танганьика кўлини кашф этган, Шарқни ўрганган ва ўз саргузаштлари ҳақида бир неча китоб ёзган сайёҳ.

² Леди Стенли — Африкада бедарак кетган Ливингстон экспедициясини қидириб топган машҳур инглиз сайёҳи Генри Мортон Стенлининг рафиқаси.

эри ҳақида ёзган китобининг охириги бобини эслайсизми? Хотин киши ана шундай эркакларга қуллуқ қилиши керак! Мана бундай муҳаббат аёлни ерга урмайди, балки улуғлайди, чунки бутун олам буюк ишларга илҳомлантйрувчи бундай аёлларни эъзозлайди!

Шу онларда Глэдис бирам гўзал бўлиб кетдики, мен суҳбатимизнинг кўтаринки руҳини бузиб юборишимга оз қолди, ҳайриятки, вақтида ўзимни тўхтатиб қолдим-у, баҳсимизни давом эттиравердим.

— Ҳаммаям Бертон, Стенли бўлавермайди-да, — дедим мен. — Бунақа имкониятлар қаёқда дейсиз. Агар шундай имкониятлар туғилиб қолса, мен улардан фойдаланган бўлур эдим!

— Йўқ, бундай имкониятлар ҳар қадамда учрайди. Менинг орзуим моҳияти ҳам шунда-да, унинг ўзи жасоратга пешвоз боради. Ҳеч қандай тўсиқ унга ғов бўла олмайди. Мен ҳали бунақа қаҳрамонни топганимча йўқ. Лекин уни тирик кишидек шундоққина кўриб турибман. Ҳа, инсон ўз шуҳратининг ижодкоридир. Эркаклар жасорат кўрсатишлари, керак, хотинлар эса уларни ўз муҳаббатлари билан мукофотлашлари лозим. Бир неча кунгина муқаддам ҳаво шарида самога кўтарилган француз йигитининг жасоратини эсланг. Ўша тонг палласида бўрон бўлаётганди, лекин парвози эълон қилинган эди, шунинг учун ниятини амалга оширишни асло кечиктирмади. Бир кечаю кундуз ичида шамол ҳаво шарини бир ярим минг миль масофага суриб кетиб, аллақерга, Россиянинг марказига олиб бориб ташлабди. Мен ана шундай одам ҳақида гапиряпман. Уни севадиган хотинни ўйланг. Бу аёл бошқаларнинг ҳавасини келтирмайди дейсизми! Сенинг эринг қаҳрамон дея менга ҳам ҳавас қилишсин-да!

— Сиз учун мен ҳар нарса қилишга тайёрман!

— Фақат мен учунми? Йўқ, бунақаси кетмайди! Сиз бошқача иш қила олмаслигингиз тўфайли жасоратга қўл уришингиз керак, чунки ўзингизнинг табиатингиз шунақа, чунки баданингиздаги эркаклик ғурури ўзимни кўрсатаман деб турибди. Мана, масалан, сиз Киган тошкўмир шахтасидаги портлаш ҳақида ёзгансиз. Лекин нима учун ўзингиз шахтанинг ичига тушиб, заҳарли газ ютиб, бўғилаётганларга ёрдам бермадингиз?

— Мен тушганман.

— Сиз менга буни айтмовдингиз-ку.

— Бунинг нимаси жасорат?

— Мен буни билмовдим. — Глэдис менга мароқ билан гиклди. — Жасурлик қилибсиз-да!



Lituz.com

**To'liq qismini
Shu tugmani
bosish orqali
sotib oling!**